

mala vyslovovať znova i filozofia. V autorovom postoji k takým otázkam, ako je vôbec súčasná etapa buržoázneho myslenia, a teda i praktické dôsledky pre účinné vedenie ideologického boja, je popri požiadavke nevyhnutnej, priam politickej citlivosti čiastočne badateľný i ďalší moment, ktorý by bolo vzhľadom na jeho metodickú závažnosť účelné ďalej rozviesť, najmä v konkrétnych reláciách, keďže ako sám autor zdôrazňuje, „seriózna znalosť, pravda, argument a racionálny dôkaz zostáva i v tomto prípade našou hlavnou zbraňou“ (str. 83). Ide o stále aktuálny, teoretický i praktický neobyčajne závažný problém hĺbky a rozsahu ideologického boja ako jednej z foriem triedneho boja v pomere k buržoáznemu mysleniu.

S cennými podnetmi sa možno nielen stretnúť, ale s príslušným dôrazom o nich porozmýšľať v záverečnej časti — Filozofia v spoločnosti. Dynamická metóda výkladu, súčasne neobyčajne náročná na hĺbku vlastného myslenia autora, umožňuje autorovi nekonvenčným spôsobom riešiť znova i v závere práce metodologicko-funkčné problémy filozofie, integrácie filozofie v jednotlivých oblastiach spoločenského života, zmyslu jej trvalého uplatne-

nia. Myslím, že nie náhodne záverečná kapitola práce nesie názov *Kultúrnost filozofie, filozofičnost kultúry*. Znovunastolenie problému kultúry vo vzťahu k vede, technike, umeniu a pod. nutne vyvoláva reakciu — precizovať obojstranný vzťah filozofie a kultúry v zmysle „filozofičnosti kultúry“ a „kultúrnosti filozofie“. Dynamika každodenného života, zasahujúca každého človeka, nutne si vyžaduje i obnovu životnosti marxistickej filozofie. Sú to ostatne otázky, ktoré sú v dielach mnohých nemarxistických filozofov a sociológov rozpracované do veľmi subtilných fines. Uvážený záver autora o nutnosti trvalej, úzkej spätosti filozofie so spoločenskou praxou, ktorej gnozeologickú analýzu umožňujú i ďalšie vedecké disciplíny, predovšetkým sociológia, nech znie akokoľvek „sucho“, nemôže skryť veľké bohatstvo myšlienok, postrehov organicky spätých v jednotiacu niť — citlivého prístupu k marxistickej filozofii, jej prednostiam i možnostiam v aktívnom riešení zložitých problémov svetového „makrokozmu“ i ľudského „mikrokozmu“. To chcel snáď povedať i osobitným žánrom „intermezz“, vložených medzi tri základné časti práce.

Otakar Mošner

NOVÝ POHLAD NA SOKRATA

Známy olomoucký filozof prof. dr. J. L. Fischer vydal práve knihu o Sokratovi,* v ktorej sa pokúsil obnažiť bytosť éry Sokrata nelegendárneho, t. j. autentického. Autor si vytýčil neľahkú úlohu, pretože Sokrates sám nenapísal ani riadka a cudzie svedectvá sú navzájom rozporné.

J. L. Fischer podrobil dôkladnej kritической analýze a vzájomnej konfrontácii celú sokratovskú literatúru, priame i nepriame svedectvá a spolu preskúmal aj najvýznamnejšiu literatúru o Sokratovi. Treba podotknúť, že autor preskúmal všetky grécke texty v origináli, čo je mimoriadne dôležité vzhľadom na protirečivosť dochovaných svedectiev o Sokratovom mysliteľskom die-

le. Pre zdar a úspech predloženej práce prispelo aj znamenité ovládanie moderných bádateľských metód, brilantná aplikácia historického materializmu na konkrétny materiál v jeho širokých spoločenskohistorických súvislostiach. V dôsledku toho práca sa vyznačuje veľmi priliehavou analýzou spoločenského zaradenia Sokratovho zjavu. K plnému zdaru diela prispela však predovšetkým mimoriadne zasvätená hĺb-

* J. L. Fischer, *Sokrates nelegendární*, Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1965. Objednávky vybavuje Knihovni středisko Filozofické fakulty Palackého univerzity, Olomouc, Wurmova 7.

kovo psychologická analýza Sokratovej osobnosti i jeho osobného vývinu. Znovu zdôrazňujem, že autor sa podobral na riešenie veľmi zložitého problému vzhľadom na mnoho ráz diametrálne sa líšiace svedectvá o Sokratovi.

Prof. Fischerovi sa takto podarilo adekvátne postihnúť osobnostné konštanty Sokratovho zjavu a dosiahnuť verný a hlboko založený obraz Sokratovho mysliteľského sveta. Zvlášť výstižný je Fischerov dôkaz, že z najpodstatnejších čŕt Sokratovej

osobnosti je jeho introvertnosť ako jedna z hlavných pružín jeho aktivity.

Práca je štýlove vytríbená. Dielo sa vyznačuje jedinečným ovládaním bádateľských metód, znalosťou všetkých významných diel, vzťahujúcich sa na skúmanú tému, gréckych dejín, kultúry, literatúry, filozofie a jazyka. Treba ešte konštatovať, že popri zvrchovanej vedeckej serióznosti dielo je pútavé, svieže a nepochybne stretne sa aj so záujmom širšej kultúrnej verejnosti. I. H.

PASCALOVE LISTY PROTI JEZUITOM

Slovenský preklad Pascalových *Listov proti jezuitom*, ktorý vyšiel vo Vydavateľstve politickej literatúry,¹ je ďalším prínosom do sľubne sa rozvíjajúceho fondu prekladov klasických filozofických diel. Osobitnosť tejto publikácie spočíva v tom, že je ukázkou Pascalovho myslenia, ďalej že sprístupňuje duchovné a politické ovzdušie vo Francúzsku v 17. storočí, rozvírené vystúpením Cornelia Jansena, a napokon že je kritikou jezuitského rádu, duchaplnou kritikou s hlbokými znalosťami detailov teologickej problematiky.

Jansenizmus bol vzdelanckým hnutím a bol pokusom o utvorenie ideovej frakcie v rámci katolicizmu, ktorý vyústil v Utrechte do ustanovenia osobitnej, od Ríma nezávislej cirkevnej obce. Janseniovo učenie, obsiahnuté hlavne v diele *Augustinus* (1640), má teologický charakter a jeho jadrom je svojské pochopenie hriechu a ospravedlnenia. Podľa Jansena človek po páde Adama stratil schopnosť ovplyvniť svoje spasenie, ktoré závisí jedine od božieho uváženia. Tento náhľad je obdobou kalvínskeho učenia o predurčení. Objektívnymi spoločenskými determinantmi týchto teologických kategórií bol proces rozkladu francúzskej feudálnej spoločnosti, sputanej katolicizmom a v kultúrnej oblasti hlavne jezuitmi. Jansenizmus je protestom proti jezuitskému sebavedomému teologickému slovičkárstvu, barokovej teológii, ktorou

možno dokazovať a ospravedlňovať čokoľvek, a tým je nástrojom politickej moci i ospravedlnením činov protirečiacich mravným i právnym normám. Pascalove *Listy* sú vynikajúcou voltairovskou kritikou jezuitskej kazuistiky a probabilizmu. Je to prúd dialektickej satiry presahujúcej aktuálnosťou vlastnú dobu a viacerými postrehmi hovorí i k dnešku.

Jansenistické hnutie rozbúrilo vnútornú hladinu katolicizmu. Proti jeho stúpencom vyrukoval celý inkvizitný front na čele s parížskou Sorbonnou. Pápež Innocent X. vymenoval osobitnú komisiu na skúmanie a odhaľovanie kacírstiev v jansenizme. Roku 1666 sa všetci vyznavači museli jansenizmu zriecť, alebo ísť do väzenia. Vynikajúcim teoretikom jansenizmu bol Antoine Arnold (1612—1694), profesor na Sorbonne. Jeho útoky proti jezuitom (*Lettres à un duc et pair*) spôsobili, že bol zo Sorbonny odstránený. Obrana Arnolda je hlavným motívom Pascalových *Listov*.

Pascalov príklon k jansenizmu a k teologickej problematike je prekvapujúcim vyústením skvelého vedeckého talentu, ale dá sa pochopiť vzhľadom na jeho nevyliciteľnú chorobu. Ale ani v teológii a v mystike nestráca ľudskú intimitu. Jeho *Myšlienky* (1670) odhaľujú hľadanie oporných

¹ B. P a s c a l, *Listy proti jezuitom*, Bratislava 1965, strán 275.